

A zentai művésztelep kiállítása

Festőknél nem ritkák a csoportosulások. Hasonló felfogású, egyforma irányzatot követő művészek gyakran fognak össze, hogy egyrészt egymásra való hatásukban még jobban kifejezzék a közös szempontokat, másrészt egységes fellépésükkel biztosabban érjenek célt a közönségnél. Így jöttek létre a különféle festői iskolák csoportjai, így született meg a nagybányai művésztelep annakidején s így fogtak össze a Páris igézetében élt két háború közötti jugoszláv modernnek is. Külön hangon szóltak, mindegyiknek megvolt a maga formanyelve, de az elvi közösség orkesztere harmóniába olvasztotta a művészek egyéni sajátosságait.

Az a hat vajdasági festő, aki a nyár folyamán néhány hetet Zentán töltött, nevelésben, elvben, felfogásban és persze vérmérsékletben is erősen különbözik egymástól. Náluk igazán nem lehetett arról szó, hogy most majd egy közös irányzatot követő csoport elindítja a maga mozgalmát s a tiszaparti város motívumaiban keresi azt a kapcsolatot, amely egymáshoz köti őket s nemcsak témában, de kifejezésben is egységes arculatot ad az ő kis művészi közösségüknek. Ezek a festők nem érezték az együttes munka szükségét, a tiszaparti művésztelep megteremtésének kezdeményezése sem tőlük eredt, ők csupán eleget tettek a zentaiak meghívásának s így szinte véletlenül kerültek össze.

Csak hatan, bár a meghívás jóval több festőnek szólt. De ez a hat művész is ötvennyolc képpel tért vissza Zentáról, pedig volt köztük olyan is aki nem pár hetet, hanem mindössze pár napot töltött Zentán. S talán éppen azért voltak annyira termékenyek, mert nem kellett tekintettel lenniök egymásra, nem kötötték őket közös szempontok, szabadon dolgozhatott mindenki a maga módja szerint. Bizonyos, hogy ha egy művésztelep létesítésének gondolata másutt merül fel, ha ezeket a festőket mondjuk Palicsra vagy Zomborba hívják vagy akár a duna menti Gombosra azzal, hogy tartózkodási költségeiket hivatalos részről fedezni fogják, éppúgy összeverődött volna vagy hat festő. De sajnos, a művészet ilyen megbecsülése s ennyi áldozatkészség egyelőre csak Zenta részéről nyilvánult meg. És ha szabad hinni benne, hogy az idei nyár csak a kezdet volt, hogy ezután már minden évben rendszeresen megjelennek a Vajdaságban élő és innen elszármazott festők a Tiszaparton és a romantikus zentai utcákon és tereken úgy az nemcsak Zenta kulturális élete, de az egész vajdasági képzőművészet szempontjából is igen nagy jelentőséggel bír majd. Talán valóban arra az útra léptek ezek a festők ott Zentán, amely idővel nem csupán tematikában, hanem karakterben is egységes közösség felé viszi képzőművészetünket. Talán éppen Zentán alakul ki idővel egy sajátos vajdasági festészet, amiről eddig, sajnos, nem beszélhettünk.

A festőtelep résztvevői szeptember 21-én kiállítást rendeztek műveikből és szögezzük le mindjárt, hogy ez a kiállítás olyan magas átlag-

színvonalat ért el, amelyet eddig egyetlen vajdasági képzőművészeti kiállításon sem tapasztalhattunk.

A hat festő közül kétségtelenül kiemelkedik Konyovics Milán erőteljes és szuggesztív egyénisége. Az a tizenhárom vászon, amit Zentán megfestett, kiállja az összehasonlítást eddigi legjobb munkáival. Különbözőben nála már furcsa is lenne jobb és kevésbé sikerült alkotásokról beszélni, hiszen olyan lenyűgözően egyéni minden képével, hangjával, előadásának drámaisága és koloritjának gazdagsága annyira eredeti, hogy az ember, a szemlélő az ő képein igazán csak témában lát ujat és eltérőt. Konyovicsot szeretik „Bácska festőjének“ nevezni, s erre a jelzőre ő joggal igényt is tarthat. Ez azonban koránt sem jelenti azt, hogy vidékünk táji szépségeit ő a téma külső jellegzetességeivel ábrázolja. Nála bárhol és bármit fessen is elsősorban éppen sajátosan egyéni festészete jelenti a döntő élményt; az ember először a Konyovics-képet látja és élvezi, maga a téma másodrendűvé válik. Bizonyos azonban, hogy a téma inspirációja nem egyforma nála, s ha mégannyira szereti is a tengert például, viszonya a bácskai tájhoz sokkal bensőségesebb, előadása sokkal biztosabb. Itt van ő otthon és itt tud igazán erőteljesen szólni a tájról akár a kanyargós zombori utcákat festi, akár a gombosi Dunát, a kupuszinai Csillag-utcát vagy a zentai csirke-piacot. Az ember hajlandó elhinni, hogy Bácskának, vagy ha úgy tetszik a Vajdaságnak, van egy külön szellemisége, az utcák és tájak és az emberek élete mögött meghúzódó, a realizmus külső jegyei alatt lappangó testetlen valami, amit eddig csak ő tudott kifejezni. Hogy valóban így van-e, hogy ez a szellemiség objektíve is létezik-e, más is megtalálhatja-e, arra már nehéz lenne megfelelni. Ahhoz már több olyan vérmérsékletű és méretű tehetség kellene, mint amilyen Konyovics.

Az is biztos viszont, hogy Zentán megfestett tizenhárom képe elsősorban festői realizálás, a Tiszapart mégis csak Tiszapart, ha még oly kék is a „szőke Tisza“ vize, s a Hajduska-sarok meg a csirke-piac s a szélesen terpeszkedő zentai terek a maguk romantikájával a tárgyi szemlélőnek is Zentát idézik, csak aztán csodálkozhat, hogy ezt eddig ő így nem látta meg.

Konyovics azonban Zentán nemcsak a tájat festette és az utcákat. Igyekezett változatos gyűjteménnyel hazatérni. Tiszai tárgyú képei mellett, ott vannak a gyárakban és szövetkezetekben készült munkái is. És éppen ezek bizonyítják, mennyire nem kötik már őt szabados festői felfogásában a hely fizikai külsőségei. A szerszámgyárban festett képe éppen szabad felfogásában egészen csendéletszerűen hat. Az alakok és gépek rajza, a világítási effektusok, a színek különbözősége, az élő test és a holt anyag színei, biztos harmóniába olvadtak. Persze, ez a legkevésbé realizmus, de hihető s ezért nemcsak művészet, hanem dokumentum is.

Bosán Györgytől eddig én Zentán láttam a legtöbb képet. Hét vásznat és hét akvarellt festett biztos kézzel, kulturáltan, rajzban szolidabban mint Konyovics, de hidegebben is. A festői feladat megoldása nála már általánosabb eredményekhez alkalmazkodik. Az ember azt mondja: jó festő, a mai jugoszláv piktúra legjobbjai mellett megállja helyét és ez nagy dolog. Ő hivebben, Zenta ismertetőjeleinek pontosabb visszaadásával fejezte ki a téma jellegzetességeit, realizmusa — hiszen a szó eredeti értelmében talán csak nála lehet realizmusról beszélni — meggyőzőbb, tárgyilagosabb mint valamennyi társának valóság szemlélete. ugyanakkor azonban diszkrét, a naturalista elemeket bizonyos esztétizáló hajlammal fojtja le és zárja képének szerkezeti egységébe. Nem mélyre-

törő, nem az a szenvedélyes természet, aki mindenáron ujat akar mondani, aki festői tudásán, differenciált ízlésén és a modern európai festészet eredményeihez való ragaszkodásának igényén kívül különösebben törekedne egy sajátos egyéni hang kiteljesítéséhez. Kár. Mert ilyen komoly tudással, a művész már kicsit el is engedheti magát és őszintébben szólhat a lélek rezdüléseiről és azokról az élményekről, melyeket a meglátás, a téma felfogása vált ki belőle. Bosán György emberi és festői fegyelmezettsége imponáló, de aki mindenkihez egyformán érthetően akar szólni azt az a veszély fenyegeti, hogy végül megszokik egy igen finoman hangzó, minden mellékszöngétől mentes nyelvet, de elfelejti a saját anyanyelvét. Zentán kiállított képei azonban talán éppen ezért járultak hozzá a kiállítás Vajdaságban szokatlanul magas színvonalához.

S ha ezen kívül is volt meglepetése ennek a művészi csoportosulásnak, azt kétségtelenül Ács József képei jelentették. Ez az egykor igen bátran és határozott lendülettel indult festő, az elmúlt tíz évben mintha kissé megrekedt volna. Hogy ennek életkörülményei, sokirányú elfoglaltsága volt-e az oka, vagy pedig az önmagával való elégedetlenség, a forma keresés és tépelődés, arra nehéz lenne választ adni. Amit az utóbbi években láttunk tőle, azt bizonyította, hogy nagyobb érdeklődéssel fordult a grafika felé s ott próbált nem annyira a múltjához ragaszkodni, mint inkább a vele szemben támasztott követelményekhez megfelelni. Az a kevés olajkép, amit közben mutatott, nem sok fejlődésről, sőt bizonyos szempontokból visszaesésről tanuskodott. Mintha áldozatául esett volna annak a rosszul értelmezett realizmusnak, melyet pár esztendővel ezelőtt nem annyira képekben, hanem inkább vitacikkekben volt alkalmunk felismerni. De az is meglehet, hogy vidéki magányában elvesztette a kapcsolatot a képzőművészeti élettel és ezért hallgatott, mint festő oly sokáig, ezért láttuk csak rajzait és gyorsan készült vázlatait.

Most azonban, hálstennek, mint festő is megszólalt újra és hozzá olyan bátor hangon és olyan friss lendülettel fogott a munkához, hogy már a Palicsi Szemlén is fel kellett figyelniünk örvendetes fejlődésére. Ezen a kiállításon viszont szélesebb regiszterben, epikusabban és még erőteljesebben mutatkozott be Ács József. Kompozícióban súlyosan megfogalmazott képei, különösen utcarészeletei méltán kaptak helyet és értékelést Konyovics és Bosán legjobb vásznai mellett. Ez a hirtelen támadt forrongás, az érés időszaka még nem fejeződött be nála, de a kiállításon szereplő tíz képe azzal a reménnyel tölti el az embert, hogy ez a nyugtalan, viaskodó természet hamarosan megtalálja és állandósítja sok drámaisággal és fojtott indulatokkal teli mondanivalójának adekvát festői eszközeit és messze fölébe emelkedik annak az Ács Józsefnek, aki tíz év előtt még csak ígéret volt. Most már a festészet lételemévé vált, egyedül lehetséges kifejezési formája lett ő maga pedig szenvedélyes művész, aki igazán csak az alkotás lázában lehet boldog. Legalább mostani képei ezt bizonyítják.

Makszimovics Szteván, ez a lírai hangulatokat melengető, finom színeivel és előadásmódjának sejtelmes fuvolahangjával festett képeiből legnagyobb sajnálatunkra csak egy vásznával szerepelt a kiállításon. Ő tartózkodott a legrovidebb ideig Zentán, mindössze két képet festett és egyet állított ki. A zentai Tiszapartot ábrázoló képe, kicsit Pissarros, a gyöngyház vibrációjával tündöklő, embert, tájat, vizet a színek spektrumába olvasztó egységes hatásával teljes absztrakciót jelent. Minden

kiválósága ellenére is azonban ez a kép tartja a legkevesebb kapcsolatot a valósággal, a téma helyhezköttöttségével. Ez a Tisza Szajna is lehetne, ha ugyan a Szajnáknak is ilyen magas és agyagos a partja. Kár, hogy ezt a valóban jelentős művészt, ezt az érzékeny és szubtilis festőt nem hangolta nagyobb szerelemre Zenta és nem ösztönözte tartósabb munkára társainak közössége.

Nikolájevics Milivoj akvarelekkel, rajzokkal és litografiákkal szerepelt. Ő grafikus, a fekete-fehér mestere, biztosan dolgozó, az élet minden részletjelenségét a maga természetességében rögzíteni tudó művész. Rajzain, de különösen akvareljein meglátszik, hogy nemrég Párisban járt. Ezek az akvarelek egy igen decens, de már inkább művészi hatásokra törekvő, mint a téma kifejezését szorgalmazó szándékról tanuskodnak. Úgyesen alkalmazza a fényhatásokat bennük, szellemesen, kissé talán franciásan könnyed groteszkséggel vetit ki egy-egy mozzanatot, raffináltan kezeli a teret, de mindig ökonómikusan ezért vált ki a szemlélőből minden kis rajza örömteli meglepődöttséget.

Utolsónak Sáfrány Imrét hagytuk nemcsak azért, mert ő a legfiatalabb, mert betürendben is utolsónak marad, hanem azért, mert magatartásában ez az egyébként tehetséges művész oly távolesik a festőtelep többi tagjaitól. Sáfrány Imre ahelyett, hogy megpróbálná megtalálni a maga kifejezési módját, valami gyermekteleg pózban tetszelegve a harminc év előtti Páris, legfőképpen Picasso azóta rég elhagyott modorát veszi fel. A szürrealista „vadak“ ideje nemcsak Bácskában, Párisban is rég lejárt már. Zsákutcába jutott, mert nem is juthatott el máshova. S ez a Sáfrány Imre boldog, mert azt hiszi valami újat talált, s nem látja, hogy ezek a képek csak a harminc év előtti Páris zmajevói utóregzései. Szeretnénk figyelmeztetni, hogy erre néki nincs szüksége, hiszen tussrajzainak markáns, ritmussal teli vonalai, keményen odavetett figurái nemcsak biztos rajztudásról, hanem fölényes egyéniségről is tanuskodnak. Fiatalok között, laikusok előtt talán érdekes a meghökkentésnek ez a módja, amely az első háború után Párisban is a burzsoát akarta zavarbahozni, ilyen igényes és a művészetet halálosan komolyan vevő festők társaságában azonban szánalmasan hat Sáfrány Imre erőltetett póza. Kár, hogy nem csupán rajzokkal szerepelt, mert azok nem ríttak volna ki a kiállítás egészéből, de ellenkezőleg, egy érdekes akkordot jelentettek volna az együttesben.

A zentai művésztelep tehát igen komoly eredménnyel zárta az idei nyárra meghívott festők első barátkozásának időszakát Zentával és egymással. Ha sikerül állandósítani és kiszélesíteni ezt a festői kolóniát, úgy minden bizonnal erős fejlődésnek indul a vajdasági kápzóművészet s a festők közelebb jutnak vidékünk kifejezéséhez és tehetségük kiteljesítéséhez.

Herceg János